

Хмельниччини

ДЕРЕВО-ЛІРА

Тюльпанне дерево — родич магнолії — збереглося з середини крейдяного періоду. В дикому стані росте лише в Північній Америці. Це могутнє листопадне дерево, яке сягає іноді висоти 70 метрів з діаметром стовбура понад 3 метри. Найбільші екземпляри його тепер можна зустріти лише в басейні ріки Охіо, де воно сягає 60 метрів заввишки. Росте поодинокі і невеликими групами. Подобається йому родючі ґрунти річкових долин та схилів гір у змішаних лісах.

У третинний період, коли на території України був субтропічний клімат, тюльпанне дерево росло і в нас. Зміна клімату в бік похолодання згубно вплинула, і воно почало вимирати.

Зацвітає в травні—червні. За чудові пахучі квіти жовто-гарячого кольору, які зовні схожі на тюльпани, названо тюльпанним. А оригінальність форми листків, що нагадують ліру, послужило основою назви дерева — ліродендрон. У світовій дендрофлорі є два види його роду. У Китаї поширений ліродендрон китайський, а в Північній Америці — тюльпанне дерево. Живуть вони до 500 років.

Тюльпанне дерево розмножується насінням, яке висівають восени або весною. Добре росте в долинах на багатих ґрунтах. У п'ятирічному віці сягає 3, а у десятирічному — 10—12 і більше метрів висоти. Щорічний приріст у висоту становить від половини до одного метра. Більш перспективне в умовах помірного клімату є

розмноження його живцями, які добре вкорінюються.

Чарує не лише своєю декоративністю. Напрочуд цінною є його деревина. Вона легка, з жовтим або червонувато-коричневим ядром. Добре обробляється і полірується. Її використовують у різних столярних роботах, виготовляють музичні інструменти, корпуси радіо-і телеприймачів, високоякісну фанерою оббивають купе і каюти. Костянтин Паутовський у повісті «Колхіда» вказує, як ця деревина використовувалася для виготовлення аеропланних гвинтів. Велика декоративність, швидкий ріст, ніжні квіти ліродендрона давно привертають увагу ботаніків та природолюбів.

У Росії дерево вперше з'явилось в 1737 році в Горенках під Москвою. Проте там зазнавало шкоди від морозу. Найбільш сприятливими районами для його розвитку є Чорноморське узбережжя Кавказу і України. Унікальний екземпляр його росте в 35 кілометрах від Сочі на березі річки Шахе. Вік його понад 150 років, висота — більше 30 метрів.

Прижилося тюльпанне дерево і в ряді районів України. Понад 100 років прикрашає воно старі парки і дендрарії республіки і відоме більш ніж у 30 населених пунктах, зокрема, в Ужгороді, Львові, Києві, Одесі, Чернівцях, дендропарках «Тростянець» і «Софіївка», інших містах. Добре почувує себе у київських ботанічних садах імені академіка О. В. Фоміна та Центральному республіканському Академії наук УРСР у Голосієво.

До впадоби йому і кліматичні умови Хмельниччини. Два його екземпляри у пору цвітіння ваблять екскурсантів Кам'янець-Подільського ботанічного саду. Ростуть тюльпанні дерева і на садбах у місті по вулиці Петровського, 75 та Ленінградській, 77. Більше десятка їх висаджено на площі імені В. І. Леніна. Чарує красою одинокий екземпляр у Скаржинському парку Ярмолинського району.

Найкрасивіше це дерево буває у пору цвітіння, коли гілки рясніють тюльпановими запашними квітами. А влітку око милують неповторні ліроподібні листки, що відливаються соковитою глянцевою зеленню. Восени листя набуває забарвлення від яскраво-жовтих до оранжевих та золотистих відтінків.

Ліродендрон тюльпанний, з'ясувалося, добрий очисник забрудненого повітря. В останні роки дерево зацікавило вчених як носій алкалоїдів. В деревині, корі, листках та квітках їх відкрито чотирнадцять. А два з них — лірнідин і лірніридин, що одержані з листків, застосовуються при лікуванні серцево-судинних захворювань.

Зважаючи на всі цінності, унікальне дерево заслуговує значно більшої уваги, ніж йому приділяють у нашій області. Його з успіхом можна використовувати для зелених насаджень як групами, так і поодинокі.

С. КОВАЛЬЧУК,
доцент Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту.